

ZO‘RAVONLIKKA UCHRAGAN AYOLLARNING IJTIMOIIY- PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Sidiqboyev Ibrohim Axtam o‘g‘li:

Ichki ishlar akademiyasi

"Xizmat faoliyatini tarbiyaviy psixologik taminlash"

yo‘nalishi 331 -guruh kursanti

Annotatsiya: Ushbu maqolada zo‘ravonlikka uchragan ayollarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, zo‘ravonlikning ayol shaxsiyati va ruhiy salomatligiga ta’siri, uning oilaviy hamda ijtimoiy munosabatlardagi oqibatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, zo‘ravonlik natijasida yuzaga keladigan psixologik muammolar va ularni bartaraf etishning zamonaviy usullari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: zo‘ravonlik, ayollar, ijtimoiy-psixologik xususiyatlar, depressiya, stress, oilaviy munosabatlar, psixologik yordam, rehabilitatsiya.

Ayollarga nisbatan zo‘ravonlik bugungi kunda dunyo miqyosida dolzarb ijtimoiy va psixologik muammolardan biri hisoblanadi. Mazkur muammo inson huquqlarining buzilishi bilan bir qatorda jamiyatning ijtimoiy barqarorligi va ma’naviy taraqqiyotiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Zo‘ravonlikning turli shakllari, jumladan jismoniy, psixologik, iqtisodiy va jinsiy zo‘ravonlik ayolning nafaqat jismoniy salomatligiga, balki uning ruhiy holati, o‘ziga bo‘lgan munosabati va jamiyatdagi o‘rniga ham jiddiy zarar yetkazadi.

So‘nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar zo‘ravonlikka duch kelgan ayollarda ruhiy buzilishlar, ijtimoiy moslashuvning pasayishi hamda shaxsiy rivojlanishning sekinlashuvi kuzatilishini ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, oilaviy zo‘ravonlik ayollarning psixologik holatiga chuqur ta’sir ko‘rsatib, ularda uzoq muddatli travmatik holatlarni shakllantiradi.

Zo‘ravonlikka uchragan ayollarning eng muhim ijtimoiy-psixologik

xususiyatlaridan biri bu o'ziga bo'lgan ishonchning pasayishidir. Zo'ravonlik muntazam ravishda takrorlanganda ayol o'zining qadr-qimmatini va imkoniyatlariga shubha bilan qaray boshlaydi. Natijada u o'z fikrini erkin bayon qila olmaydi, mustaqil qaror qabul qilishdan qo'rqadi hamda tashqi yordamga haddan tashqari bog'lanib qoladi. Bunday holat shaxsning ichki resurslari zaiflashishiga va o'z hayotini boshqarish qobiliyatining pasayishiga olib keladi.

Zo'ravonlik oqibatida ayollarda depressiv holatlar ham keng tarqaladi. Depressiya nafaqat kayfiyatning tushishi bilan, balki hayotga qiziqishning yo'qolishi, doimiy charchoq, uyqu buzilishlari va kelajakka nisbatan umidsizlik hissi bilan ham namoyon bo'ladi. Ayrim hollarda zo'ravonlik qurbonlari o'zlarini aybdor deb hisoblay boshlaydilar. Psixologiyada bu holat "viktimlik sindromi" sifatida tavsiflanib, jabrlanuvchi shaxs sodir bo'lgan voqealar uchun o'zini mas'ul deb his qilishi bilan xarakterlanadi.

Ayollarning ijtimoiy hayotida ham sezilarli o'zgarishlar yuz beradi. Zo'ravonlikka uchragan ayollar ko'pincha jamiyatdan chekinishga moyil bo'ladilar. Ular qarindoshlar, do'stlar va hamkasblar bilan aloqalarni cheklab, yolg'izlikni afzal ko'ra boshlaydilar. Buning asosiy sababi uyat hissi, atrofdagilarning munosabatidan qo'rqish yoki o'z muammolarini boshqalarga yuklashni istamaslik bilan bog'liqdir. Natijada ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi zaiflashadi va bu ruhiy muammolarning yanada chuqurlashishiga sabab bo'ladi.

Zo'ravonlikning uzoq davom etishi ayollarda surunkali stress holatini yuzaga keltiradi. Stress organizmning barcha tizimlariga ta'sir ko'rsatib, yurak-qon tomir kasalliklari, arterial gipertenziya, ovqat hazm qilish tizimi buzilishlari va immunitetning pasayishiga olib kelishi mumkin. Ruhiy bosim ostida yashash esa tashvish va xavotir hissining kuchayishiga sabab bo'ladi. Bunday ayollar o'zlarini doimiy xavf ostida his qiladilar va atrofdagi voqealarga haddan tashqari sezgir bo'lib qoladilar.

Oilaviy munosabatlar tizimida zo'ravonlik ayolning onalik funksiyalariga

ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ruhiy zo'riqish holatidagi ona farzandlari bilan samarali muloqot qila olmasligi, ularga yetarli darajada mehr va e'tibor bera olmasligi mumkin. Bu esa bolalarning ruhiy rivojlanishi va ijtimoiy moslashuviga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zo'ravonlik hukm surgan oilalarda voyaga yetgan bolalarda agressiv xulq-atvor, qo'rquv, xavotir va ijtimoiy moslashuv muammolari ko'proq uchraydi.

Zo'ravonlikka uchragan ayollarning yana bir muhim xususiyati iqtisodiy qaramlik bilan bog'liqdir. Moliyaviy mustaqillikning yo'qligi ko'plab ayollarning zo'ravon munosabatlardan chiqib ketishiga to'sqinlik qiladi. Shu sababli zamonaviy ijtimoiy himoya tizimlarida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish, kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish va bandligini ta'minlash muhim yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda.

Psixologik yordam ko'rsatish zo'ravonlik oqibatlarini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Individual va guruhviy psixoterapiya usullari ayollarning ruhiy holatini tiklashga, ularda o'ziga bo'lgan ishonchni qayta shakllantirishga hamda hayotiy qiyinchiliklarni yengib o'tish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, huquqiy maslahatlar, ijtimoiy xizmatlar va reabilitatsiya markazlari faoliyati ham zo'ravonlik qurbonlarini qo'llab-quvvatlashda muhim o'rin tutadi. Jamiyatda zo'ravonlikning oldini olish uchun aholining huquqiy va psixologik savodxonligini oshirish zarur. Oila institutini mustahkamlash, gender tenglik tamoyillarini targ'ib qilish, sog'lom oilaviy munosabatlarni shakllantirish va zo'ravonlikka nisbatan murosasiz munosabatni rivojlantirish ushbu muammoni kamaytirishning asosiy omillaridan hisoblanadi.

Zo'ravonlikka uchragan ayollarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari ularning ruhiy salomatligi, ijtimoiy faolligi va shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Zo'ravonlik natijasida ayollarda depressiya, tashvish, qo'rquv, o'ziga bo'lgan ishonchning pasayishi va ijtimoiy ajralish holatlari kuzatiladi. Bunday muammolarni bartaraf etishda psixologik yordam, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va

huquqiy himoya tizimlarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, zo‘ravonlikning oldini olish bo‘yicha profilaktik tadbirlarni kuchaytirish jamiyatning sog‘lom rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G‘oziev E.G‘. **Umumiy psixologiya**. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020. – 512 b.
2. Nishonova Z.T., Alimuhamedov A.A. **Ijtimoiy psixologiya**. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2018. – 320 b.
3. Karimova V.M. **Oila psixologiyasi**. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2019. – 284 b.
4. Shoumarov G‘.B. **Oila psixologiyasi**. – Toshkent: Sharq, 2017. – 296 b.
5. Xudoyberdiyev A.A. **Ijtimoiy psixologiya asoslari**. – Toshkent: Tafakkur, 2021. – 248 b.
6. G‘aniyev K.G. **Shaxs psixologiyasi**. – Toshkent: Universitet, 2020. – 276 b.
7. O‘zbekiston Respublikasi. **“Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonun**. – Toshkent, 2019. – 12 b.
8. World Health Organization. **Violence Against Women: Prevalence Estimates, 2018**. – Geneva: WHO, 2021. – 112 p.
9. UN Women. **Handbook for Addressing Violence Against Women**. – New York: United Nations, 2020. – 156 p.
10. UNICEF. **Ending Violence Against Women and Girls**. – New York: UNICEF, 2021. – 98 p.